

การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพเพื่อผู้ป่วยโรคเบาหวาน เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น กรณีศึกษาชุมชนโนนทัน 7 MANAGEMENT OF PEOPLE IN HEALTHY SCHOOL FOR DIABETES PATIENT PROJECT IN KHONKAEN CASE STUDY: NONTAN 7 COMMUNITY

ภควัด พรหมวิศาสตร์¹

อมรรวรรณ รังกุล²

เกษม นันทชัย³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพเพื่อผู้ป่วยโรคเบาหวาน กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพกองทุนหลักประกันสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น กรณีศึกษาชุมชนโนนทัน 7 โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาได้แก่ การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม การศึกษาสภาพแวดล้อมทั่วไปและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รับผิดชอบ และประชาชนในชุมชนโนนทัน 7 ผลการศึกษา 1) โครงการดังกล่าวได้รับการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนแต่อาจยังไม่ชัดเจน จึงต้องพัฒนาการตัดสินใจและการประเมินผลโครงการ โดยด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรมส่งผลต่อโครงการค่อนข้างมาก ส่วนในด้านเทคโนโลยี ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก ในด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพดีขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ประชาชนมีเวลาดูแลสุขภาพมากขึ้น และในส่วนของแรงจูงใจภายในส่งผลต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นแรงผลักดันที่ต้องการจะมีสุขภาพที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับแรงจูงใจภายนอกถือเป็นพฤติกรรมที่เกิดมาจากการคาดหวังผลตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง 2) กำหนดแนวทางการส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนสุขภาพ เพื่อตอบสนองต่อหลักการและเป้าหมายของการพัฒนาสุขภาพที่แท้จริงของประชาชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน โรงเรียนสุขภาพ

Abstract

This independence study is aimed to 1) study people's cooperation in a project called Healthy School for Diabetes Patients managed by Community Healthcare Fund. It is conducted in Khon Kaen Municipality, Khon Kaen, Thailand, and 2) study of how to enhance people's participation in the project in which these following studies are applied 1. The way people participate, 2. Environmental study, and 3. People's motivation study. The results of this independence study are 1) the project is well participated by all relevant parties but the process is unclear in some point. Therefore, we need to enhance decision making and evaluation process by relying on religious, social, and culture aspect. Technology is very important to stimulate people to have more participation. Also in economic and environmental aspect, if people have better environment that leads to a wealthier community, they will pay more attention to their health. Moreover, inner motivation also affects their willing to participate. This because they want to have better health. As same as outer motivation that they need to get something in return. In this case, it is their healthier lives. 2) Specify the activities that help enhance people's participation in a project of Healthy School for Diabetes Patients which eventually will make people have a real good health.

Keywords: Participation of local people, Healthy school

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
1/3 ถนนบำรุงเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 48000 084-4005596 dekba_sabol@hotmail.com

² อาจารย์ประจำ วิทยาลัยศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองคณบดีวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ กรุงเทพมหานคร

บทนำ

ปัจจุบันกระแสในเรื่องของการมีส่วนร่วมมีความตื่นตัวค่อนข้างสูง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) [1] ที่ได้สนับสนุนให้เกิดกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ทางเทศบาลนครขอนแก่นจึงได้มีการจัดโครงการโรงเรียนสุขภาพขึ้น ซึ่งได้ทดลองจัดตั้งขึ้นมาแล้ว 7 ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 เพื่อให้ประชาชนชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเข้าร่วมโครงการนี้ ซึ่งเป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อลดความเสี่ยงจากการเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ โดยเริ่มจากให้ประชาชนตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของสุขภาพที่แท้จริง และเริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภค ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอก็จะช่วยให้สุขภาพของตนเองนั้นดีขึ้นได้ ประกอบกับการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสุขภาพ เพื่อได้ความรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการกองทุนฯ ยังพบปัญหาในการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งโครงการที่ได้อำนาจการยังไม่มีการขออนุญาตเป็นโครงการที่มาจากความต้องการของประชาชนในชุมชนหรือผ่านการมีส่วนร่วมตัดสินใจจากประชาชนในชุมชนหรือไม่มีผู้รับผิดชอบโครงการที่เป็นภาคประชาชน ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์แพทย์ หรือท้องถิ่น ประกอบกับโครงการต่างๆ มาจากเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการของกองทุนหลักประกันสุขภาพ การดำเนินงานของกองทุนฯ ไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายแต่เป็นการเน้นให้บริการเฉพาะบางกลุ่มทำให้ขาดการเข้าถึงบริการของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นเพียงการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเท่านั้น ยังไม่ได้เป็นการมีส่วนร่วมในการคิด และตัดสินใจในประเด็นต่างๆ มีแค่เพียงผู้นำชุมชนที่ต้องการให้ประชาชนลูกบ้าน มีสุขภาพชีวิตที่ดีขึ้นส่งผลให้กระบวนการและกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นยังไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชนตามเป้าหมายของกองทุนหลักประกันสุขภาพที่แท้จริง

จากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนสุขภาพกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น และสนใจที่จะศึกษาถึงการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุขภาพที่จัดขึ้นครั้งนี้เพื่อผู้ป่วยโรคเบาหวาน ในชุมชนโนนทัน 7 เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากชุมชน ดังกล่าว อยู่ในเขตพื้นที่รับบริการรักษาของศูนย์การแพทย์ชาตะผดุง ซึ่งจะเห็นได้จากสถิติการป่วยเป็นโรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง ของศูนย์การแพทย์ชาตะผดุง มีผู้ป่วยสูงเป็นอันดับ 1 ของเครือข่ายบริการโรงพยาบาลขอนแก่น (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น, 2559) [2] เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง และจะได้นำผลการศึกษานี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสุขภาพ กองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นต่อไป

ซึ่งผู้ศึกษาใช้แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา คือ แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ มาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ตรงตามประเด็นที่ศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ในเขตชุมชนโนนทัน 7
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพกองทุนหลักประกันสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินงาน

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ กระบวนการมีส่วนร่วมหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน สภาพปัญหาหรืออุปสรรคทั่วไปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา [3] มาช่วยในการวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูล จากการสัมภาษณ์ โดยการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน สถานที่ที่ต่างกัน และบุคคลที่ต่างกัน แบ่งเป็น ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ประชาชนผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน จำนวน 6 คน ผู้ไม่ได้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน จำนวน 6 คน คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ จำนวน 2 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ผลของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วม[4] การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป โดยวิเคราะห์ PASTE Analysis[5] และสุดท้ายจะเป็นการวิเคราะห์แรงจูงใจภายในและภายนอก[6]ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
2. หาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขสภาพปัญหาและการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ : จากการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนในชุมชนโนนทัน 7 ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสุขภาพส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและมีเพศชายเพียงบางส่วน ส่วนมากเป็นวัยสูงอายุ อยู่ในช่วงอายุ 50-70 ปี อาชีพแม่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ระดับการศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน 25 คน มาเข้าร่วมโครงการโรงเรียนสุขภาพเพื่อผู้ป่วยโรคเบาหวาน และเต็มใจให้ความร่วมมือในการศึกษาค้นคว้า

กระบวนการมีส่วนร่วมหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพกองทุนหลักประกันสุขภาพ : กระบวนการมีส่วนร่วมหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอย่างครอบคลุมในทุกขั้นตอนแต่ในบางขั้นตอนยังไม่มีชัดเจนมากเท่าที่ควร โดยเฉพาะขั้นตอนของการตัดสินใจก่อนการดำเนินโครงการ โดยที่ประชาชนไม่ได้มีโอกาสในการตัดสินใจมากเท่าที่ควร เพราะเป็นโครงการที่ทางคณะกรรมการกองทุนฯ วางแผนการดำเนินงานไว้ล่วงหน้าแล้ว โดยให้ผู้นำชุมชนเข้าประชุมถึงสภาพปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชน เพื่อดำเนินการแก้ไข ประชาชนในชุมชนจึงยังไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าวมากนัก

สภาพปัญหาหรืออุปสรรคภายนอกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพกองทุนหลักประกันสุขภาพ : สภาพปัญหาหรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งการเมืองและกฎหมาย สถานะเศรษฐกิจ ศาสนา สังคม และวัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทั่วไป ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการดำเนินโครงการโรงเรียนสุขภาพ แต่จะมีความหนัก เบา ที่แตกต่างกัน

แรงจูงใจภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น : แรงจูงใจภายในล้วนส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และการร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน ส่วนแรงจูงใจที่มาจากภายนอกตัวบุคคล เกิดจากแรงผลักดันทางสังคม เช่น การแข่งขัน การร่วมมือ ความสำเร็จในการทำงาน ความนิยมชมชอบจากผู้อื่น การได้รับรางวัล การลงโทษ รวมทั้งพฤติกรรมที่เกิดมาจากการคาดหวังผลตอบแทนโดยในโครงการดังกล่าว ผู้เข้าร่วมโครงการและผู้นำชุมชน ล้วนแล้วแต่มีความคาดหวังถึงผลที่เกิดจากการเข้าร่วมโครงการ ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ประกอบกับโครงการโรงเรียนสุขภาพที่จัดขึ้นนั้นประชาชนได้รับ

ประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ โดยเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ต่อตนเอง และต่อคนในชุมชนและยังส่งผลให้ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าวในครั้งต่อไป

แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขสภาพปัญหาและการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

1. เจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการต้องปรับปรุงวิธีการ เทคโนโลยี และการประชาสัมพันธ์
2. ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับโครงการ ให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหา ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ ในพื้นฐานสุขภาพที่ดีเริ่มจากตัวเรา ติดตามการดำเนินงาน และประเมินผลเพื่อปรับปรุง
3. ส่งเสริมการกระจายอำนาจในการบริหารโครงการ ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในโครงการเพิ่มมากขึ้นจากเดิม ควรเกิดการจากรับผิดชอบของทั้ง 2 ฝ่ายร่วมกันทั้งชุมชน และหน่วยงานราชการ
4. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบายของโครงการ
5. กำหนดรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสม ตลอดจนริเริ่มทดสอบ พัฒนารูปแบบและเทคโนโลยีวิธีการใหม่ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ประชาชนจะได้รับความรู้ที่ถูกต้อง และชัดเจนยิ่งขึ้น
6. รมรงค์ให้ประชาชนได้รับรู้ และนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นจริงภายในชุมชนเพื่อนำมาแก้ไข และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนเอง
7. ส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชนทุกระดับในชุมชน ซึ่งทางเทศบาลนครขอนแก่นควรมีนโยบายในการสร้างห้องสมุดในชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้มีแหล่งในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ
8. ส่งเสริมให้เด็กที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ได้รับความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ลดความเสี่ยงจากการเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และวิธีการออกกำลังกายอย่างถูกวิธี

สรุป

ผู้ศึกษาได้นำแนวทางการดำเนินงานของกองทุนสุขภาพ มาปรับใช้โดยปรับปรุงเนื้อหาต่างๆ เพื่อนำไปให้ความรู้กับผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนโนนทัน 7 โดยเนื้อหาจะเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการบริโภค หรือแม้แต่พฤติกรรมการรับประทานอาหารต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ประชาชนตระหนักว่าเจ้าของสุขภาพที่แท้จริงของเขานั้น ก็คือ ตัวเขานั้นเองซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่าแท้จริงแล้ว ประชาชนควรมีส่วนร่วมตั้งแต่ระยะเริ่มต้น คือ การตัดสินใจจัดโครงการ ระยะระหว่างจัดโครงการ คือ การดำเนินกิจกรรม และการได้รับผลประโยชน์ จนถึงระยะสุดท้าย คือ การประเมินผล นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงสภาพแวดล้อมทั่วไปที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสุขภาพของประชาชนในชุมชนโนนทัน 7 ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการเข้าร่วม และไม่เข้าร่วมโครงการ เพื่อได้มาซึ่งแนวทางในการแก้ไขสภาพปัญหาและการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโรงเรียนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การจัดโครงการโรงเรียนสุขภาพนั้นควรเกิดจากความต้องการของทั้ง 2 ฝ่าย ระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐบาล เพื่อให้ประชาชนเกิดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมโครงการ หากประชาชนได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริง ก็จะรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และอยากจะทำโครงการนี้ไว้ให้คงอยู่ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความเมตตากรุณาจาก ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษม นันทชัย อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และท่านอาจารย์อมรรพรรณ รั้งกุล อาจารย์ที่ปรึกษารอง ที่ได้ให้คำแนะนำ เสนอแนวทางการการปรับปรุงต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จด้วยความอดทนและเสียสละเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการกองทุนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกองทุนสุขภาพ เทศบาลนครขอนแก่น รวมไปถึงประธานชุมชน และประชาชนในชุมชนโนนทัน 7 ทุกท่านที่ได้สละเวลาในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2549). **ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสุขภาพ**. ขอนแก่น: สำนักงาน
- [2] สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. (2559). **ข้อมูลผู้ป่วยโรคเบาหวาน – ความดันโลหิตสูงที่สุด 10 อันดับแรก ในเขตเครือข่ายบริการโรงพยาบาลขอนแก่น**. ขอนแก่น: สำนักงาน.
- [3] สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2553). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1977). **Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implement and Evaluation**. New York: The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University.
- [5] ณัฐวัฒน์ พระงาม. (2555). **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- [6] ทิวา เทพเสนา. (2546). **การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.